

***Dovddat go olbmo geas
lea heajos gullu?***

HLF

Guluhemiid Riikkalihttu
Du gullu - min bargamuš

Dieđut dutnje gii gulat

Dát gihppagaš lea du várás gii deaivvat hejot gulli olbmuid bearrašis, lagas birrasis dahje almmolaš báikkiin. Don soaittát vel bargat ásašhusas mas lea oktavuoha olbmuiquin geat gullet funet.

Go du gulli fuotnu, de don massát návcca gulahallat nuppiiguin «álkis» vuogi mielde, namalassii nu mo mii leimmet hárvánan – dalle go mii gulaimet bures.

Gulahallanválttisvuodát čuhcet maid dábálaš bures gulli olbmuide iežamet birrasis.

Mii geat leat ráhkadan dán gihppagačča, leat ráhkadan vásihuvvon dieđuid vuodul diehtujuohkinráiddu mas leat guokte gihppaga gulu birra. «Tunghørt - mot og vilje til eit godt liv» nammasaš gihppagis mii háliidit juohkit dieđuid ja movttiidahttit buohkaid geat guluhuvvet, ohcat veahki ja geahččalit eallit buori eallima vaikke vel sin gullu lea ge hedjonan.

Gulahallanválttisvuodaid lea vejolaš čoavdit dušše searválagaid sosiála oktavuodain. Dáinna gihppagiin mii bovdet du dábálaš bures gullin searvat dán searvevuhtii.

Maid leat guluhuvvan olbmot massán?

Gullin dus lea joatkevaš oktavuohhta jietnamáilmmiin iežat birra. Soaittát smiehttat ahte vearrámus lea massit návcca háleštit lunddolaččat ja njuovžilit nuppiiguin. Die dat lea ge. Eallin lea gulahallan. Muhto gulu massimis leat eará bealit ge mat sáhttet lossudit eallima. Min gulus lea dehálaš dieđihandoaibma. Seammás go don leat eará bargamin, don sáhtát gullat mii skájanis daddjojuvvo, lea go biila du maŋábealde geainnus dahje ahte olgouksa lehkkuojuvvo dahje giddejuvvo. Don dieđát mii lea dáhpáhuvvamin. Fuones guluin don dovddat ahte du miella lea eambo gealdodilis. Boađusin sáhttá šaddat ahte don álo dovddat huša. Duogábeale jienat maid don leat hárvánan gullat iežat birra, geahppánit ja nu jietnaváikkuhusat ge. Luonddu dahje iežat birra buorit jienat mat dahket beivviid suohtasin, dahje dahket du oadjebassan das ahte buot lea nu go galgá leat go don morihat ihkku, leat jávkan, áibbas

dahje muhtumassii. Lossat lea massit oktavuoda dáinna jietnasearvevuodain.

Stuorra massin

Gulu massit, sihke fáhkka ja dađistaga áiggi mielde, vásihuvvo stuorra vahágin. Lunddolaš lea ahte dat sáhttá vuolggahit morraša ja suhtu. Gullomassin lea erenoamáš dan láhkai ahte dat čuohcá nuppiide ge – erenoamážit min lagamuččaide.

Muhto dat sulastahttá eará ge stuorra dávgguid maid olmmoš dahje bearáš sáhttá vásihit. Ja dat gáibida gulliin birramet ahte sii rahpasit rievdamii ja várra áibbas ođđa vugiide ovttas doaibmat ja gulahallat. Ja ahte ii oktage vilppas menddo sakka ruovttoluotta álkis vássánáigái, muhto baicce geahččá ovdasguvlui.

Buori gulahallama váldoeavttut

Gullin dus lea vejolašvuhta leat mielde lámčimin diliid buori gulahallamii.

Čalbmeoktavuohta

Buohkat geavahit oainnu gullama doarjjan. Olmmoš geas lea fuones gullu sorjá das áibbas. Čalbmeoktavuođain oaidnu váldá vuostá dieđuid olles diliis, rumašgielas, muohtolihkastagain ja bavssalihakastagain. Buot gulliid ii leat seamma álki lohkat dien lámkai.

- Hála gulul, čielgasit, ale ge badjelmearástala
- Sepmonat dahje skávžá sáhttet čiehkát njálmmi
- Gieđat muoduid ovddabealde sáhttet hehttet buori lohkama
- Doala čalbmeoktavuođa. Guluhis olbmo guorahalli geahčastat sáhttá hástalat intimitehta persuvnnalaš rájaid. Go don dovddat guluhis olbmo dárbbuid buori lohkamii, de šaddá goappašagaide lotkakat dilii.

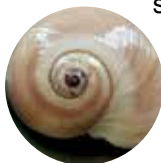
Gaska

Bavssalohkamii lea 1-2 mehtera buoremus gaska. Dán gaskkas sáhttá hejot gulli olmmoš oazžut buori gova diliis ja son lea nu lahka ahte oaidná unna erohusažiid ámadajus.

- Buorre čuovgga ja muttágis gaska gávdnan lea diliid buoremus lámčim guldaleapmái.
- Ale hála dahje čuorvvo guluhis bealljái.

Riedja

Riedja mii ii hehtte dábálaš gulli bealji gullama, sáhttá leat váttisvuhtan sidjiide geat funet gullet. Dábálaš gullit eai dárbbas nu ollu beroštit riejas go sii nákkejit «gullat dan maid háliidit gullat». Iskkas akustihka! Uhcit latnja sáhttá leat buoret go omd. feaskkir. Fuom.! Allet hála oktii njálbmái go lehpēt eanebut gullovádjit olbmuid searvvis.

Háleštanstrategiijat

Geavat fal guluhis olbmuid nama go singuin válddát oktavuođa, nu ahte sii leat gergosat háleštit. Go don molssut fáttá, de galggat váruhit ahte dat čielgasit boahťá ovdan. Go fertet geardut maid leat dadjan, de nuppástuhte dadjanvuogi. Muhtun jienaid ja sániid sáhttá leat váddásat áddet go eará jienaid ja sániid. Geavat veahkkin peanna ja báhpára dahje elektruvnnalaš veahkkeneavvuid dárbbu mielde, ja geavat rumašgiela ja lámhtadeami.

Bealljeapparáhta lea šaddan beanta čikŋan

Jienat fertejit váikkuhit vuoigŋašiidda vai dat sáhttet dovdat ja dulkot jienaid. Danne lea dehálaš geavahišgoahtit bealljeapparáhta nu árrat go vejolaš go gullu lea hedjonan. Dálá apparáhta lea allateknologalaš veahkkeneavvu, mii lea digitála, čieguslágan ja vuohkkasit hábmejuvvon.

Heivehanproseassas gullu iskojuvvo ja mihtiduvvo, ja mihtideami bohtosat mearridit bealljeapparáhta válljema. Sierranas gullohedjonemiid várás leat sierralágan čovdosat, ja apparáhta prográmmejuvvo gullomihtideami bohtosiid vuođul. Beroškeahtta guluhuvvan olbmo agis lea dat ge buorre ahte muhtun su bearrašis lea mielde heivehallanproseassas; ođđa ja ávkálaš dieđut han juhkkujuvvojit dađistaga.

Bealljeapparáhta ii atte nu buori gulu go lei ovdal nu mo čalbmeglásat sáhttet dahkat oainnu dáfus. Apparáhta ii ollásit njulge gullomassima. Danne lea dehálaš ahte olbmo gullomassin lea dovddus ášši nuppiide, ja ahte mii buohkat láchit dilálašvuođaid buori gulahallamii.

Muitte

- Bealljeapparáhta hárvánit geavahit lea áddjás bargu
- Bealljeapparáhta veahkkeneavvun ii dárbbáš leat doarvái buorre
- Mánŋa dilálašvuođa buorranit teknihkalaš lassereaidduiguin
- Buohkain lea oasseovddasvástádus váikkuhit buori gulahallamii
- Lagamuččat fertejit diehtit guluhis olbmo hedjonan gulu birra ja dan áddet

Fuom! Buot gulliide:

Geavat ÁLO mikrofuonna go dan lea vejolaš geavahit! Don it oainne dan, muhto muhtun guldaleaddjis sáhtta leat bealljeapparáhta mii fáhte jiena njuolgga telegierdorstega bokte.

Oanehaččat čállindulkoma birra

Čállindulkon lea dehálaš fáladat olbmuide geat eai ane ollásit nu buori ávkki bealljeapparáhtas ahte nákkejit oassálastit beaivválaš eallimii ja servodateallimii. Čállindulkon lea hálešteami čálalaš gaskkusteapmi dihtoriin, ja geavaheaddji lohká teavstta liigešearpmas, neahttabreahtas jna. Čállindulkkas lea jávohisvuodábággu. Geavaheaddji sáhtá siehtadusa mielde NAVain ja hálešteapmái searvan oasseváldiid lobiin oažžut hálešteami čálihuvvot báhpárii. Vuoigatvuohta oažžut dulkonveahki guoská bargui ja oahpussii, dearvvašvuodábálvalusaide, sosiála čoagganemiide ja astoáiggedoaimmaide.

Jus fáhkka dárbbášat dulkka, de sáhtát oažžut oktavuoda NAVa dulkonbálvalusain miehtá jándora.

Fáhkkatlaš dulkoma ožžot sihke bealjeheamit ja guluheamit ja don gii

áiggut háleštit dainna olbmuiin gii dárbbáša dulkka.

Ollu geavaheaddjit válljejit ieža dingot čállindulkka, maiddá go eará ásašusain, omd. gieldda- dahje spesialistadearvvašvuodábálvalusas lea dingonovddasvástádus ja ekonomalaš ovddasvástádus.

Fuom! Dearvvašvuodabargiide

- Hála siivvus ja smiehta álo buriid diliid lámčima, omd. čalmeoktavuoda, buori sajádaga ja buori čuovgga
- Válde atni háleštangievrudeadđu (mikrofovonna + belljosiid) ja geavat čállima dárbbu mielde
- Iskka dárbbáša go geavaheaddji/divššohas dulkka/čállindulkka ja lea go dulkoma dingon ásašusa ovddasvástádus
- Vuoras olbmot sáhttet dárbbášit veahki bealljeapparáhta dikšui ja ortnegisdoallamii

Oanehaččat visuála gulahallama birra

Son geas gullu lea hedjonan, háliida guhkit áiggi vuollái hárrjehallat geavahit oainnu dieđuid háhkamii ávkin. Gulli olbmo ja guluhuvvan olbmo gaskasaš hálešteamis lea sáhka dieđu sáddejeaddjis ja vuostáiváldis, ja mađe eambo oinnolaš osiid gulli sáhtá laktit dieđu lassin, dađe álkit lea vuostáiváldái áddet dieđu riehta. Norgga mearkagiella lea sierra giella,

iežas giellaoahpuin ja cealkkaminstarin. Dároggiella mearkadoarjagiin (NMTain) lea strategiija oainnusin dahkat hállama.

Álgovuodđu lea hállangiella, muhto dat luoikkaha bođu mearkkaid ja čielga láhttadeami mearkagielas deattuhan dihtii sániid main lea dehálaš sisdoallu dahje mearkkašupmi.

Vuoigatvuohta oassálastit

Rehabiliterenproseassa gullomassima geažil ja vuoigatvuohta lea nannosit vuođđuduvvon lágaide.

Jagi 2012 bodii **Láhkaásahus habiliterema ja rehabiliterema birra**

Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttas: «Gielda ja regionála dearvvašvuođadoaimmahat galgá fuolahit ahte divššohas ja geavaheaddji beassá leat mielde iežas habiliteren- ja rehabiliterenbálvalusaid čađaheamis, gč. divššohas- ja geavaheaddjivuoigatvuođalága § 3-1. Čađahemiin oaivvilduvvo plánen, hábmen, čađaheapmi ja árvvoštallan.»

Vealahan- ja olámuđdolágas (2008):

§1: «Lága ulbmil lea ovddidit ovtadássásašvuođa ja ovttaárvosašvuođa, sihkkarastit ovtadássásaš vejolašvuođaid ja vuoigatvuođaid servodatoassálastimii buohkaid várás beroškeahttá doaimmannávccas, ja eastadit vealaheami hedjonan doaimmannávcca geažil. Láhka galgá váikkuhit dasa ahte doaimmanhehttehusat maid servodat

lea dagahan, jávkaduvvojit ja ahte ođđa doaimmanhehttehusat eai dagahuvvo.»

Paragráfas 12:

«Bargoaddi galgá govttolaččat heivehit oktagaslaš bargosaji ja bargodoaimmaid sihkkarastin dihtii ahte bargi dahje bargoohcci geas lea hedjonan doaimmannákca, sáhtttá oažžut barggu dahje sáhtttá bissut barggus, oažžut oahpahusa ja eará gelbbolašvuođa buorideami ja vel čađahit ja beassat ovdánit barggus seamma dásis go eará bargit.

Skuvla- ja oahpahusásahus galgá govttolaččat heivehit oktagaslaš oahppobáikki ja oahpahusa sihkkarastin dihtii ahte oahppit ja studeanttat geain lea hedjonan doaimmannákca, ožžot seamma buriid oahppo- ja oahpahusvejolašvuođaid go earát.»

Paragráfas 9:

«Oppalaš hábmemiin oaivvilduvvo fysalaš diliid dahje váldočovdosa hábmen dahje heiveheapmi nu ahte eatnašat sáhttet geavahit doaimmahaga dábálaš doaimma.»

Geaidnu viidáseappot

Mii eallilan olbmot diehtit ahte lea vejolaš eallit buori eallima vaikke vel gullu lea hedjonan. Min gulahallanvuohki lea nuppástuvvan, muhto buot eará mii mis lea, dat mis ain lea áimmuin.

Geaidnu viidáseappot lea min, muhto mii leat vásihan ahte geahppasat lea vázzit jus mii čovdit hástalusaid searvágaid duinna guhte leat gulli.

Diehtjuohkingihppagat guluhuvvama birra lea Stort hørselstap - godt liv nammasaš prošeaktabarggu boadus ja dat lea ruhtaduvvon Helse og Rehabilitering liigeruđaiguin Guluhemiid Riikkalihttu Bealjeheapmin šaddan olbmuid juhkosa álgaga vuodul.

Prošeaktajoavku:
Stivrajođiheaddji:
Synnøve Solhaugen Engen
Prošeaktamielbargit: Odd
Eskildsen, Anne-Marie
Frøland, Anna Haukås
Nordeide
Prošeaktajođiheaddji ja
gihppagiid čállit: Anne Britt
N. Losnegård,
audiopedagoga

Govvejeaddji Sindre Falk,
www.falkphoto.no
Gulahallanrávven ja
gráfalaš hábmen:
Margunn Langedal
Masdal og Ekotrykk as

Ekotrykk as,
Førde - 2015